

Sygn. akt I UK 378/16

POSTANOWIENIE

Dnia 24 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania M. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.
z udziałem zainteresowanego S.
o ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 maja 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 lutego 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 10 lutego 2016 r. uwzględnił apelację organu rentowego i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. z 30 października 2014 r. w ten sposób, że oddalił odwołanie od decyzji pozwanego organu, stwierdzającej, iż skarżąca wnioskodawczyni M. B. nie podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia w firmie J. S..

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania podano następujące okoliczności uzasadniające jej rozpoznanie:

„I. Istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów w zakresie oceny przesłanek pozorności umowy o pracę w kontekście przesłanek zawartych w art. 22 § 1 k.p., a w szczególności wskazania czy można zarzucić pracownikowi i pracodawcy zawarcie

umowy o pracę dla pozoru podczas gdy pracownik podejmuje zatrudnienie, spełniając wszystkie elementy wskazujące na powstanie stosunku pracy, natomiast żadnej ze stron umowy nie można zarzucić, aby ich zamiarem było tylko pozorne ukształtowanie stosunku pracy oraz jakie przesłanki warunkują uznanie umowy o pracę za pozorną w przypadku, gdy pracownik wykonuje w rzeczywistości swoje obowiązki pracownicze i w związku z tym jaki jest stopień oceny świadomości stron zawierających umowę dla uznania jej za wadliwą – rozstrzygnięcie powyższej kwestii jest istotne, ponieważ w niniejszej sprawie Sąd Okręgowy oraz Sąd Apelacyjny dokonały odmiennej oceny umowy zawartej przez wnioskodawczynię w sytuacji, gdy Sąd Apelacyjny nie dokonał rozszerzenia materiału dowodowego, a podstawą jego orzeczenia był materiał przedstawiony podczas postępowania przed Sądem pierwszej instancji, natomiast Sąd drugiej instancji nie przeprowadził nowych dowodów oraz nie dokonał ustalenia dalszych okoliczności faktycznych sprawy, natomiast negatywnie ocenił zawartą umowę o pracę podczas gdy z okoliczności faktycznych wynikał zamiar stron nawiązania stosunku pracy i fakt wykonywania pracy przez wnioskodawczynię, a żadnej ze stron umowy nie można zarzucić aby wiedziały o przeszkodach w zawarciu ww. umowy i zatrudnieniu wnioskodawczynie w dniu zawarcia umowy.

II. Skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, bowiem Sąd Apelacyjny nie dokonał ustaleń faktycznych na okoliczność świadomości i woli pracodawcy w chwili zawierania umowy o pracę z wnioskodawczynią, tym samym nie ustalił przesłanek pozorności, a pomimo to zastosował art. 83 § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1, art. 11 ust. 1, i art. 12 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w związku z czym gdyby nie doszło do opisanych w skardze naruszeń prawa, a Sąd dokonałby prawidłowej wykładni treści powołanych powyżej przepisów, to winno zostać wydane orzeczenie odmiennej treści”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (wyżej *in extenso*) nie przedstawia zasadnej podstawy przysądu i dlatego nie został uwzględniony.

Na etapie przysądu nie ocenia się podstaw kasacyjnych, jako że stanowią

odrębny element skargi i dlatego nie zastępują podstawy przedsądu ani jej brakującego uzasadnienia (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 398⁹ § 1 w związku z art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Skarga kasacyjna nie jest powszechnym środkiem zaskarżenia, gdyż wnosi się ją od prawomocnego wyroku (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Tłumaczy to i uzasadnia wymagania stawiane podstawom przedsądu. Chodzi o mankamenty metodyczne i merytoryczne.

W pierwszej wskazanej we wniosku podstawie należy przyjąć, że skarżąca odwołuje się do podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Podstawa ta ma charakter uniwersalny, gdyż przedmiotem jej zainteresowania jest tylko sam przepis prawa, a nie jego zastosowanie w konkretnej sprawie. Wówczas znaczenie ma dopiero kwalifikowana (a nie zwykła) potrzeba wykładni, wynikająca z poważnych wątpliwości lub z rozbieżności w orzecznictwie sądów. Przedmiotem analizy jest więc sam przepis prawa. W treści wniosku powołano tylko art. 22 § 1 k.p. Nie jest to przepis nowy. Nie budzi wątpliwości w wykładni i ma już ugruntowane opracowanie w doktrynie. W szczególności przedmiotem stosunku pracy jest wykonywanie pracy. Chodzi więc o realny przedmiot świadczenia (pracę) a nie tylko o samą umowę (zobowiązanie). Należy to podkreślić, gdyż objęty skargą wyrok opiera się na ustaleniu i rozstrzygnięciu, że choć skarżąca podpisała umowę o pracę, to faktycznie nie wykonywała objętych tą umową obowiązków pracowniczych. Jest to podstawowe ustalenie faktyczne skarżonego wyroku, które wiąże Sąd Najwyższy, również na etapie przedsądu z mocy art. 398¹³ § 2 k.p.c. W przeciwnym razie zachodziłby dysonans między etapem przedsądu a późniejszym rozpoznaniem skargi z ograniczeniem wynikającym z art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 k.p.c. Można stwierdzić, że we wniosku o przyjęcie skargi nie chodzi tylko o art. 22 § 1 k.p., lecz o inne przepisy, których jednak wniosek nie wymienia (wskazuje). Jak zauważono podstawy kasacyjne nie zastępują podstawy przedsądu. Kwestie zgłoszone we wniosku nie są nowe i mają o wiele większe orzecznictwo niż powołane przez skarżącą. Przede wszystkim skarżąca w uzasadnieniu skargi w tej części (wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania powinien mieć uzasadnienie samodzielne, czyli odrębne od uzasadnienia podstaw kasacyjnych – art. 398⁴ § 2 k.p.c.) odwołuje się jedynie do orzeczeń Sądów Apelacyjnych. Nie jest to

wystarczające, bo orzeczenia te zasadniczo nie są rozbieżne. W aspekcie podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. większą rangę należy przypisać wyrokom Sądu Najwyższego w podobnych sprawach, z których też tylko część powołał Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku. Oparł się na czystej konstrukcji, czyli gdy praca jest wykonywana, to nie można stwierdzić pozorności czynności prawnej i dlatego umowa nie zmierza do obejścia prawa (powołane w uzasadnieniu Sądu sprawy II UK 334/07, I UK 649/12, II UK 164/05). Jednak orzeczenie Sądu Apelacyjnego jest inne, właśnie dlatego, że nie stwierdził wykonywania obowiązków pracowniczych. Uznał, że wówczas zachodzi pozorność umowy wynikająca z art. 83 k.c. w związku z art. 300 k.p., gdy pomimo zawarcia umowy praca nie jest w ogóle świadczona, ewentualnie okoliczności faktyczne jej wykonywania nie wypełniają cech stosunku pracy. Nie stanowi to wówczas tytułu ubezpieczenia i na uzasadnienie tego stanowiska Sąd Apelacyjny również powołał kilka orzeczeń Sądu Najwyższego (sprawy II UK 204/09, II UK 122/07, I UK 43/09, I UK 260/11). Nie zamyka to problemu, bo orzecznictwo Sądu Najwyższego idzie jeszcze dalej, bowiem nie wyklucza przedmiotowego (instrumentalnego) zawarcia umowy o pracę, czyli także działania pozornego, które składa się na obejście prawa (por. wyroki Sądu Najwyższego z 27 czerwca 2013 r., I UK 10/13, z 7 stycznia 2013 r., I UK 372/12, z 5 lipca 2012 r., I UK 101/12, z 17 kwietnia 2009 r., I UK 314/08). Innymi słowy występują sytuacje faktyczne i prawne, podobne do sprawy skarżącej, w których Sąd Najwyższy oceniał stosowanie prawa. Jeżeli miałyby więc spełniać się podstawa przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., to wniosek powinien wskazać na rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do konkretnego przepisu prawa. Wniosek tego nie czyni. Kontestuje natomiast ustalenie i rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w konkretnej sprawie, co nie należy do tej podstawy przedsądu. Wystarczy więc stwierdzić, że Sąd Apelacyjny samodzielnie ustala stan faktyczny i suwerennie stosuje prawo materialne.

Skarżąca we wniosku nie wykazuje też podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., czyli że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Ogólny zarzut, iż Sąd Apelacyjny nie dokonał ustaleń faktycznych na okoliczność świadomości i woli pracodawcy w chwili zawierania umowy o pracę z wnioskodawczynią (...) nie jest wystarczający, gdyż brak w nim naruszenia przepisów postępowania. Stan

świadomości i wola stron należą do sfery faktycznej sprawy. Podstawy kasacyjne, jak wyżej wskazano, nie zastępują podstawy przedsądu. W ocenie szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wiązą zatem ustalenia stanu faktycznego, na których oparto zaskarżony wyrok. Sąd Apelacyjny – wbrew zarzutowi – dokonał określonych ustaleń faktycznych na okoliczność świadomości i woli pracodawcy. Sąd ustalił, że spisana umowa o pracę nie była wykonywana tak jak wymaga tego relacja właściwa dla pracowniczego zatrudnienia. Właśnie ta druga sytuacja była konieczna i jej brak zdecydował w sprawie, a nie sam dokument umowy o pracę. Na tle określonych ustaleń i ocen, Sąd Apelacyjny jednoznacznie rozstrzygnął, „iż rzeczywistym zamiarem stron zawierających umowę o pracę nie było faktyczne wykonywanie przez wnioskodawczynię czynności objętych przydzielonym jej zakresem obowiązków, a z drugiej strony wola korzystania z tej pracy przez pracodawcę (...)”. „Pozorność umowy o pracę wynikająca z art. 83 k.c. w związku z art. 300 k.p. ma miejsce wówczas, gdy pomimo jej zawarcia praca w ogóle nie jest świadczona, ewentualnie okoliczności faktyczne jej wykonywania nie wypełniają cech stosunku pracy (...)”. „W razie ustalenia, że stosunek pracy nie jest realizowany pomimo zawarcia umowy o pracę, nie następuje zatrudnienie pracownika, a zgłoszenie do ubezpieczenia ma z tej przyczyny charakter fikcyjny (...)”. Na podstawie szerszej analizy (której nie cytuję się tu w całości) Sąd Apelacyjny zastosował art. 83 § 1 k.c., mając na uwadze przede wszystkim regulację art. 22 § 1 k.p. Odpowiedź była więc negatywna, gdyż stosunek pracy nie był realizowany. W sprawie nie wykazano faktycznego świadczenia pracy spełniającego konstrukcyjne wymogi stosunku pracy. Zarzuty wniosku nie uzasadniają więc stwierdzenia, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Można wskazać w tym miejscu na wykładnię Sądu Najwyższego, którą wyrażają syntetycznie następujące tezy: umowa o pracę zawarta dla pozorów nie może stanowić tytułu do objęcia pracowniczym ubezpieczeniem społecznym. Umowa o pracę jest zawarta dla pozorów, jeżeli przy składaniu oświadczeń woli obie strony mają świadomość, że osoba określona w umowie jako pracownik nie będzie świadczyć pracy, a osoba określona jako pracodawca nie będzie korzystać z jej pracy, czyli gdy strony z góry zakładają, że nie będą realizowały swoich praw i obowiązków wypełniających treść stosunku pracy (wyrok z 22 czerwca 2015 r.,

I UK 367/14). Jeśli umowa o pracę jest zawarta dla pozoru (art. 83 k.c. w związku z art. 300 k.p.), to nie stanowi ona tytułu do objęcia ubezpieczeniami społecznymi, gdyż podstawą ubezpieczenia społecznego (...) jest rzeczywiste zatrudnienie, a nie sama umowa o pracę (art. 22 k.p.) (wyrok z 3 lutego 2012 r., I UK 271/11).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

I.n